

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

УДК 316.6+168.522

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.3.4>

Аксьонова Віра Ігорівна

доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін
Льотної академії Національного авіаційного університету України
вул. Добровольського 1, Кропивницький, Україна
orcid.org/0000-0001-9615-9339

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ЯК ФАКТОР АНТРОПОЛОГІЗАЦІЇ
СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Гуманітарна освіта демонструє філософську мудрість і соціальну силу діалектики людини, яка завжди була предметом антропологізації онтологічного дискурсу, подолання суперечності між суспільством та індивідом, особливо в умовах війни. У сучасному духовному просторі України рельєфне йде формування політичної нації, відбуваються складні соціокультурні процеси суспільної трансформації. Під час військового протистояння змінюються філософські концепції взаємодії людини і суспільства. Тому без філософського осмислення гуманітарного адеквату сучасної стадії антропологізму неможливе подолання інерції відчуження людини від влади, людини від людини, людини від природи, що відображає труднощі входження України у складні еволюційно – соціокультурні процеси країн європейського світу, що детерміновані суспільними змінами і трансформаціями становлення політичної нації. В статті розглянута система інноваційних трансформацій патріотичних цінностей. Запропоновано постнекласичний аналіз когнітивних структур цивілізованого буття. Автор розкриває нові антропологічні рівні історичної діалектики особистості, що полягають в оволодінні гуманістичним кодом за екстремальних умов і жанрами дискурсу метафізики та діалектики історії. Відбувається суб'єктивізація змін у європейському просторі навколо суверенітету України, становлення нової моделі цивілізованої української людини. В результаті дослідження автор дійшов розуміння, що соціальне значення проблеми антропології гуманітарних цінностей політичної нації полягає у розкритті громадського розуміння аспектів комунікативно-інформаційного усвідомлення сенсу діалектики поточного моменту, визначення аксіологічних вимірів інформації та інформатизації. Гуманітарна освіта, у такому разі, навіть коли дуже критикує небезпечні прояви сфери управлінської діяльності, є необхідний момент громадських зрушень за умов глобальної кризи, – потребує від людини-фахівця пошуку внутрішньої правди, і високих зразків філософської культури.

Ключові слова: гуманітарна освіта, віктимність, антропологізація, європейські цінності.

Вступ. В гуманітарній освіті саме філософам належить пріоритет впливу на сучасні покоління, які намагаються зрозуміти глибину апорій Сократа (зокрема, «Я знаю, що нічого не знаю») [1;2;3]. «До Сократа приходили з питаннями про добро і зло, справедливість та законність, що є красиве та потворне? ... Протистояти його загальногрецькій популярності було майже неможливо. Ще менш можливо було для його багаточисельних співрозмовників перемогти його в різноманітних суперечках... Його довго терпіла влада, що вважала себе демократичною... але не витримала цієї доброзичливої іронії» [7, с. 17-18]. «Дух Сократа» як цивілізаційна фаза стародавніх Афін істотно визначає позитивні можливості філософії. Антропологізм гуманітарної освіти створює умови для відтворення героїзму соціальних акторів та впливів конкретних харизматичних особистостей на історичний процес. «Казус Сократа» представляє собою новий тип виду Homo Liber в розумінні комунікативних та інформаційних детермінант постмодерної людини і суспільства.

Мета статті – дослідження гуманітарної освіти в Україні як фактору антропологізації становлення європейських цінностей

Методи дослідження. Методи аналізу і синтезу, які використовувалися впродовж всього дослідження для вивчення гуманітарної освіти в Україні як фактору антропологізації становлення європейських цінностей, націєнкозольдуючого компоненту, особливостей її проявів у сучасному соціокультурному просторі. Соціокультурний метод дозволяє розглянути феномен гуманітарної освіти в Україні в контексті глобальних трансформаційних процесів.

Результати. Інновації антропологічних засад афінського філософа діє в контексті соціалізації європейського націотворення, чим обумовлює діалектику смисложиттєвих орієнтирів антропологізму, потребує розширення меж свободи історичного простору. Під час становлення української політичної нації людина проходить «антропологічний іспит» через формування нових історико-етнонаціональних сенсів буття, що детерміновані діалектикою цивілізаційних процесів [11]. Метафізичний вимір антропологічної фази етносоціальних перетворень відбувається в умовах особистісного комунікативно-інформаційного усвідомлення сенсу діалектики цивілізаційності буття (Сократ, Платон, Аристотель, Т.Шевченко, І. Франко) та обумовлює антропоцентричний контекст європейського простору (В. Винниченко, М. Грушевський, О. Лосев, П. Сорокін). Дослідження гуманістичної трансформації сучасної людини за умов гострого міждержавного протистояння обумовлює дух нової моделі націотворення – оптимізує символи діалектики європейських гуманітарних інтенцій (М. де Сервантес). Так, наприклад, образ Сократа інтерпретується у символі «Дон Кіхота» [8], що є алегорією постнекласичного антропоцентризму європейських цінностей у вихованні (Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський). Лицарське служіння Вітчизні у душі ідеалів Сократа відтворює сценарій духовного виходу із стану кризового суспільства (З. Атаманюк, Є. Борінштейн, Ф. Кессіді, В. Ситковський, О. Халапсіс). Подолання суперечностей існування і сутності націотворення сприяють новій формі антропологічної парадигми гуманітарної освіти: інформаційно знімає поверховий аналіз і української політичної нації, і європейського простору, відтворює постнекласичний погляд на становлення духу еліти і навіть обмежує невігластво носіїв сепаратизму, колабораціонізму та конформізму. Поглиблення державно-відтворювальної діяльності патріота на фоні військового «екстриму» політичного розвитку несе неочікувані громадою зміни в сучасній економічній, військово – політичній, культурно-світоглядній сферах суспільства, до яких слід віднести формування глобально-комунікативного простору, фундаментальних соціокультурних зсувів у свідомості звичайної людини. Антропоцентричні зміни цивілізованої людини обумовлюють становлення інтегрального соціокультурного простору, де перехрещується централізм та децентралізм, дух європейського простору (з античних часів) та відображення протидії свідомих прихильників цивілізації проявам дикунства та варварства.

Антропоцентричне «дорослішання» людини в Україні відображає особливості історичних концептів змін звичайних та надзвичайних форм національного буття. «Весь этот новый период философско-эстетической мысли Греции (5 ст. від Р.Х. – *Авт.*) характеризуется ... как антропологизм... средней классики..., необычным образом оттачивала и заостряла субъективную человеческую жизнь» (О. Лосев). Ймовірно онтологічно – віртуальне як діалектично – трансцендентне, зв'язує з метафізикою історії відтворення проявів свободи народу, відкинувши антропологічне «зачарування» софістикою деяких популістських проєктів імперських радикалів, або, навпаки, загострення суперечок лібералів і демократів, оскільки антропоцентризм гуманітарної освіти робить руйнівними дії носіїв «кволої демократії». Відомий представник середньої фази цивілізації стає спостерігачем циклічності подій, і абсолютно невірним у своєму конформізмі, якщо ми, за онтологією, розв'яжемо проблему поваги до гуманітарно-сократівських чеснот істини [1]. Культурно – історичні пошуки в умовах військового протистояння здійснюються патріотами з надією на філософський Дух гуманістичної культури «фаустівської людини», що зумовлює потреби у метафізичному і гуманістично-сократівському підході до антропоцентричних вимірів становлення політичної нації. Метафізика історії є необхідним носієм розробки сучасної європейської культурної парадигми (О. Халапсіс). Так, професор

Є. Борінштейн та його школа соціокультурної динаміки намагаються дуже широко тлумачити витоки і сутність антропоцентризму. Отже, всі історичні народи полюбують власних героїв – патріотів, які мають покликання понад за все боротися й за Вітчизну та істину, й за сенс відтворення загальнолюдських ідеалів. Українська нація має свою силу і Бога, які отримані часто-густо за незвичних та чудових обставин. Гуманістика соціокультурної динаміки «відчуває» віктимність поточного моменту як носія удосконалення розумових здібностей звичайних громадян, що пов'язані з повагою гідності людини, яка створена «за образом і подобою Бога», на думку християнських богословів та прихильників національної гідності цивілізованої людини. Поступово складаються різні соціокультурні напрямки сократівського духу громадської думки, у тому числі за українським досвідом, що часто-густо, одним з перших у Європі є двигуном антропоцентризму інтелігентності європейського простору. На думку гуманістів, «інтелігенту притаманне: розуміння життя заради загального благоденства, індивідуального життя як квінтесенції суспільно-історичних відносин, прагнення до ліквідації недосконалості життя, перетворення свого життя в активний або потенційний подвиг» (А. Лосєв). Окремі фрагменти філософсько-патріотичних знань почали складатися вже в стародавніх цивілізаціях і пов'язані з розвитком діалектики антропологічного процесу та ускладненням суспільно-виробничої практики. У західній цивілізації доби Відродження йшов потік наукової літератури, використовувались громадські новації. Зараз їх сенс передається як поняття «гуманітарна парадигма», що пов'язана з християнізацією, соціокультурними змінами України – Русі, гетьманською величчю. У наших корифеїв глибинні визначення субстанційних засад буття час від часу визначені у поняттях філософсько-релігійних та діалектики теологічних взаємозв'язків. Цілісність Бога у монотеїзмі є історичним фактом, наслідком усвідомлення історичним народом цінностей соціокультурного буття. Його суто виховна та громадська цілісність закладена в розуміння саме трипостасної природи Слова, та пов'язана з усвідомленням Його, як Керманича, Судді, Батька, Всюдисутнього, Всемогутнього, тобто Всевишнього – носія діалектики «універсальної любові» (М. Бердяєв, О. Лосєв, Г. Сковорода, П. Юркевич). Своєрідне глибинне підвищення сенсу філософсько-національної культури може бути об'єктивною обставиною того, що у працях носіїв ідеї людиновимірності буття запропоновані також перспективні тексти для критичного переосмислення всіх ціннісно-нормативних систем, більш глибокого вивчення синтезу релігії, гуманістики різних культурних етик, ділової раціональності майбутнього фахівця європейського рівня. Дух афінських мислителів (Сократ, Платон, Аристотель) як пізнання духу історичного етносу відбувається за метафізичною лінією сходження від «ідеї – форми держави» до софіологічного розуміння громадського духу історичної нації, яка є виявленням діалектики екзистенції його сутності, але за нормами, що визначені суспільною та особистісною свободою. У духовно-ціннісному просторі національної ідеї існує окрема діалектична ієрархізація епістемологічних принципів пошуку істини, оскільки Божественний ейдос патріотичної екзистенції, прищеплює молоді духовну приналежність до свого роду (народу), вираховуванням ознак історичної Свободи. Відомо про те, що «краса, як і все, що існує ..., обов'язково є єдністю і боротьбою протилежностей. Ця єдність, як боротьба, про що говорить нам тільки вивчення самої дійсності» (О. Лосєв). Роздуми про еволюцію метафізичного пізнання української системи формування патріотичної людини відзначає те, що є необхідність оновлення громадської ходи цивілізованого діалогу та його якісної трансформації на основі досвіду історичної рефлексії національної ідеї. Це стосується історичної пам'яті, що з часів античності вплинула на самовизначення духовної еліти Києво-Руської держави і суспільства, а потім – і на політичну взаємодію носіїв офіційної влади та альтернативного демосу. У демократично-патріотичної взаємообумовленості зв'язків наставника і вихованця один до одного, взагалі з'ясовуються наміри патріотичних людей за ради досягнення якомога кращого життя Вітчизни. Дух громадського антропологізму європейського мислення має онтологічний статус, підкреслюючи можливості в гуманітарній сфері поступового розповсюдження феномену «громадського донкіхотства», оскільки діалектика матеріалізує найвідоміші трансцендентні аксіоми пізнання суперечливості буття. Ось чому, антропологічне є світське та духовне, громадянське

і релігійне, світоглядне явище. Гуманітарне пізнання історичних парадоксів антропоцентричної фази цивілізації через феномен «кризового суспільства» номінує постнеокласичні сценарії метафізики історії. Можна осмислити освітлювання етнокультурного розуміння громадянської позиції «маленької людини», сутнісних наслідків софістичного перевертання цивілізаційної саморегуляції соціокультурного простору, навіть у номінації дій колишнього імперського сателіта – «малоросійської спільноти», з тим, щоб формувати гідні патріотичні обрії. Філософія принципів саморегулятивності людини, що онтологічне сполучені духовною елітою, відтворює дух свободи, зміцнює європейську цивілізаційність позиції соціальних акторів. Її часто-густо профанують нестійкі (штатні) представники-імітатори «футурологом вульгарного соціологізму». Але позитивним є те, що зараз в Україні активно відроджуються громадська повага до досвіду самокритичного розуміння постмодерної європейської думки.

Критичний розгляд змагання моделей розвитку українського суспільства і стратегій, які упроваджені для вирішення проблем збереження цивілізованості держави, соціуму, людини, пов'язані навіть із військовим захистом гідності історичної нації та надією на щасливе майбутнє всіх складових молодого демократичного суспільства. На шляхах оптимізації діє дух актуалізації онтологом процесу соціокультурних змін. Націотворення тоді трансцендує дії філософів і політиків стосовно захисту історичності нашого народу, який попри гібридних ускладнень, спроб анексії Криму і Донбасу може вивести власну «стежку» у здійсненні соборності держави у душі демократично-патріотичних перетворень. Модель оптимальної європейської демократії, завдяки системному підходу до інформаційних проблем європейського простору, відтворює адекват політичній нації. Дух надії виникає в суспільстві, яке намагається поступово опанувати критеріями «еталонної цивілізації». Якщо дивитись на зміни, що супроводжують сучасний розпад неосталінізму, суттєво впливаючи на будь-яку глобальну чи локальну кризу етносоціальних відносин, можна побачити, що все починалось з руйнування стереотипів, створення духу гуманітарних цінностей на користь національних ідеалів. Логіка становлення політичної надії спрямована проти малоросійської меншовартості, яка, обоюючи міфологеми про «імперську націю», котра оперує нібито субстанціальними поняттями, такими як «національне життя», «історичний час», «історичний етнос», та відкидає їх врешті-решт на «трансцендентне узбіччя».

Дух соціокультурного простору в європейському вимірі є не стільки сукупність філософських ідеалів, скільки антропоцентризму гуманітарних цінностей, – це базова фундаментальна властивість онтології молодої людини як ідеальної особистості. В антропологічній фазі діалектика духу цивілізованості носіїв європейської культури є основою не тільки професійного довголіття, а й життєвого благополуччя, навіть під час вільної чи невільної зустрічі «маленького українця» з вимогами «екстремалів» кризового буття. Всі ці зміни історичного процесу призводять до того, що об'єктивно стають затребуваними такі специфічні характеристики духовності людини як шляхетність, професіоналізм, патріотизм, креативність, інформативність, віктимність громадської активності, які можуть сприяти прогресивному розвитку суспільства і особистості, збереженню вільного життя і виживанню локально-етносоціальних утворень навіть у військових умовах.

Висновки. Ми обґрунтовуємо, що практика становлення системи європейських цінностей і соціокультурних перетворень свідчить, що коли в соціумі порушуються умови формування гармонії відносин «громадянин – держава» і послаблюється етносоціальна взаємодія, то дезорганізується і розхитується увесь державно – соціальний організм, який відзначається колізіями в гуманітарній сфері попри негативного замовчування про суперечливий розвиток особистості і про кризовий соціум, оскільки держава, суспільство, людина перестають бути цілісною системою, «єдиним тілом», так як порушуються субстанційно-кореляційні зв'язки між усіма складовими інформаційного поля, освітосферою та філософсько-інноваційною діяльністю. В результаті дослідження ми дійшли розуміння, що соціальне значення проблеми антропології гуманітарних цінностей політичної нації полягає у розкритті громадського розуміння аспектів комунікативно-інформаційного усвідомлення сенсу діалектики поточного моменту,

визначення аксіологічних вимірів інформації та інформатизації. Гуманітарна освіта, у такому разі, навіть коли дуже критикує небезпечні прояви сфери управлінської діяльності, є необхідний момент громадських зрушень за умов глобальної кризи, – потребує від людини-фахівця пошуку внутрішньої правди, і високих зразків філософської культури, одержання індивідом особливих лицарських якостей, засвоєння категорій близьких до релігійних (почуття особистої гідності, відповідальності, духу свободи, постійного самоочищення і любові до Вітчизни, до ближнього). Відзначимо, що сьогодні реформатори впевнені у тому, що метафізика історії обумовлює становлення суб'єктів євроінтеграції, а українська політична нація може цивілізовано діяти, тобто еволюційно долати кризовий стан націотворення, попри «закону штучного відтворення хаосу глобальних систем» тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова В.І., Скловський І. З. Гуманістичний контекст соціокультурного простору України. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. Наук. журн. / Борінштейн Є. Р., гол. ред. 2015. № 2 (35). С. 12-16.
2. Atamaniuk Z. The philosophical and methodological basis of analysis of the science of philosophy of education. Колективна монографія SENSE Comprehension of the formation of the world in different philosophical approaches. Lviv-Torum : Liha-Pres, 2019. P. 1–24.
3. Борінштейн Є.Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства : монографія. Одеса : Астропринт, 2006. 400 с.
4. Кесіді. Ф.Х. Сократ. 2-е вид., доп. К., 1988. 220 с.
5. Корчак Я. Як любити дітей / Пер. с польск. К. : Знання, 1968. 960 с.
6. Лосєв О.Ф. Історія античної естетики. Софісти. Сократ. Платон. Харків : Фоліо. 2000. 846 с.
7. Лосєв О.Ф. Пристрасть до діалектики. К. : Наука, 1990. С. 46.
8. Платон. Твори. У 3-х т. / Пер. с давн. грец. / Лосєв А.Ф. Жизненный и творческий путь Платона. Под общ. ред. А.Ф. Лосева и В.Ф. Асмуса. К.: Наука, 1968. Т. 1. С. 5-74.
9. Снегір'ова В. Мигель де Сервантес. «Дон Кіхот». «Печальний образ» чи пародія. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2014. № 4. С. 21-22.
10. Сорокін П.О Проблеми соціальної рівності. Людина. Цивілізація. Суспільство / Пер. с англ. К., 1992. С. 245-252.
11. Сократ і його час. Історичний нарис В.Д. Ситковського. К. : Вид-во Я. Башмакова, 1910. 110 с.
12. Халапсис О.В. Дзеркало Кліо. Метафізичне дослідження історії : монографія. Дніпро: Адверта, 2018. 384 с.

REFERENCES

1. Aksonova V. I., Sklovskyi I. Z. (2015) Humanistychnyi kontekst sotsiokulturnoho prostoru Ukrainy. [The humanistic context of the socio-cultural space of Ukraine]. *Naukove piznannia: metodolohiia ta tekhnolohiia*. Nauk. zhurn. / Borinshtein Ye. R., hol. red. 2015. №2(35). S. 12-16. [in Ukrainian]
2. Atamaniuk Z. (2019) The philosophical and methodological basis of analysis of the science of philosophy of education. *Kolektyvna monohrafiia SENSE Comprehension of the formation of the world in different philosophical approaches*. Lviv-Torum : Liha-Pres. P. 1–24. [in Polish].
3. Borinshtein Ye.R. (2006) Osoblyvosti sotsiokulturnoi transformatsii suchasnoho ukrainskoho suspilstva: monohrafiia. [Peculiarities of sociocultural transformation of modern Ukrainian society] Odesa: Astroprynt, 2006. 400 s. [in Ukrainian]
4. Kesidi. F.Kh. (1988) Sokrat. [Socrates], 2-e vyd., dop. Київ. 220 s. [in Ukrainian]
5. Korchak Ya. (1968) Yak liubyty ditei [How to love children] / Per. s polsk. Київ: Znannia, 1968. 960 s. [in Ukrainian]
6. Losiev O.F. (2000) Istoriia antychnoi estetyky. Sofisty. Sokrat. Platon. [History of ancient aesthetics. Sophists. Socrates. Plato] Kharkiv: Folio. 846 s. [in Ukrainian]
7. Losiev O.F. (1990) Prystrast do dialektyky. [A passion for dialectics]. Київ. S. 46. [in Ukrainian]
8. Platon. (1968) Tvory. [Writings] U 3-kh t. /Per. s давн. hrets. /Losev A.F. Zhyznennyi y tvorcheskyi put Platona. Pod obshch. red. A.F. Loseva y V.F. Asmusa. Київ. Т. 1. S. 5-74. [in Ukrainian]

9. Snehirova V. (2014) Myhel de Servantes. «Don Kikhot». «Pechalniy obraz» chy parodiia. Vse-svitnia literatura v suchasni shkoli. [Miguel de Cervantes. "Don Quixote". "Sad image" or parody]. 2014. № 4. S.21-22. [in Ukrainian]
10. Sorokin P.O. (1992) Problemy sotsialnoi rivnosti. Liudyna. Tsyvilizatsiia. Suspilstvo [Problems of social equality. Man. Civilization. Society] / Per. s anhl. Київ. S. 245-252. [in Ukrainian]
11. Sokrat i yoho chas. Istorychnyi narys [Socrates and his time. Historical essay] V.D. Sytkovskoho. (1910). Київ : yzd-vo Ya.Bashmakova. 110 s. [in Ukrainian]
12. Khalapsys O.V. (2018) Dzerkalo Klio. Metafizychnе doslidzhennia istorii: [Clio mirror. Metaphysical study of history] monohrafiia. Dnipro : Adverta. 384 s. [in Ukrainian]

Aksonova Vira Ihorivna

Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Law and Social and Humanitarian Disciplines
Flight Academy National Aviation University of Ukraine
1, Dobrovolsky str., Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9615-9339

HUMANITARIAN EDUCATION IN UKRAINE AS A FACTOR OF ANTHROPOLOGIZING THE FORMATION OF EUROPEAN VALUES

Humanitarian education demonstrates the philosophical wisdom and social power of human dialectics, which has always been the subject of anthropological ontological discourse, overcoming the contradiction between society and the individual, especially in wartime.

In the modern spiritual space of Ukraine, the formation of a political nation is taking place in relief; complex socio-cultural processes of social transformation are taking place. Philosophical concepts of interaction between man and society change during military confrontation. Therefore, without a philosophical understanding of the humanitarian adequate of the modern stage of anthropology, it is impossible to overcome the inertia of alienation of man from power, man from man, man from nature, which reflects the difficulties of Ukraine's entry into the complex evolutionary and socio-cultural processes of the countries of the European world, which are determined by social changes and transformations of the formation of a political nation. The article examines the system of innovative transformations of patriotic values. A post-classical analysis of the cognitive structures of civilized life is proposed. The author reveals new anthropological levels of the historical dialectics of the individual, which consist in mastering the humanistic code under extreme conditions and the discourse genres of metaphysics and the dialectics of history. There is a subjectivization of changes in the European space around the sovereignty of Ukraine, the formation of a new model of a civilized Ukrainian person. As a result of the study, we came to understand that the social significance of the problem of anthropology of the humanitarian values of the political nation is to reveal a public understanding of the aspects of communicative and information awareness of the meaning of the current moment dialectics, the definition of axiological dimensions of information and informatization. Humanitarian education, in this case, even when it is very criticized by dangerous manifestations of management activity, there is a necessary moment of public shifts in the face of a global crisis-requires a specialist of search for internal truth, and high patterns of philosophical culture.

Key words: humanitarian education, victimhood, anthropologization, European values.